

Смерницький Дем'ян Вікторович,
доктор юридичних наук, старший дослідник,
заступник директора ДНДІ МВС України,
м. Київ, Україна,
ORCID ID 0000-0001-6066-0324

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЕКСПЕРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ МЕТРОЛОГІЇ

У статті розглянуті правові засади експертної діяльності у сфері метрології. Встановлено, що метрологія є елементом наукової та науково-технічної діяльності, а метрологічна діяльність спрямована на здобуття нових наукових знань у сфері, пов'язаній із забезпеченням єдності вимірювань. За результатами аналізу законодавства у сфері метрології до експертиз у зазначеній сфері віднесено низку повірок, калібрування, повторну перевірку, вимірювання та оцінку відповідності. Експертизу в сфері метрологічного забезпечення можна визначити як наукову (науково-технічну) експертизу. Визначено суб'єктів експертної діяльності в сфері метрологічного забезпечення та зазначено, що експертами у сфері метрологічного забезпечення виступають висококваліфіковані фахівці визначених суб'єктів, які мають спеціальні знання і безпосередньо здійснюють наукову чи науково-технічну експертизу.

Ключові слова: експертна діяльність, метрологія, перевірка засобів вимірювальної техніки, калібрування, сфера законодавчо регульованої метрології, суб'єкти експертної діяльності.

Оптимізація підтримки вітчизняної науки потребує визначення пріоритетних напрямів (колективів), здатних забезпечувати суттєві позитивні наукові результати і надавати значну користь для практики. Зазначене завдання може бути вирішене завдяки проведенню експертної діяльності [1, с. 345–346].

Ураховуючи те, що загалом експертиза – це розгляд, дослідження певної справи, якогось питання з метою зробити правильний висновок або дати правильну оцінку відповідному явищу [2, с. 462], то під науковою і науково-технічною експертизою потрібно розуміти діяльність, метою якої є дослідження, перевірка, аналіз та оцінка науково-технічного рівня об'єктів експертизи і підготовка обґрунтованих висновків для прийняття рішень щодо таких об'єктів [3].

Оцінювання науково-технічного рівня об'єкта слід розглядати не лише у його співвідношенні з аналогічними об'єктами з метою визначення провідного, прогресивного об'єкта, а й у відношенні об'єкта до встановлених норм із безпеки, екологічності, можливості діяти спільно з іншими об'єктами тощо.

Правові, організаційні, фінансові основи експертної діяльності в науково-технічній сфері, а також загальні основи і принципи регулювання суспільних відносин у галузі організації та проведення наукової та науково-технічної експертизи

з метою забезпечення наукового обґрунтування структури і змісту пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки, наукових, науково-технічних, соціально-економічних, екологічних програм і проєктів, визначення напрямів науково-технічної діяльності, аналізу та оцінки ефективності використання науково-технічного потенціалу визначає Закон України “Про наукову і науково-технічну експертизу” [4].

Як зазначає Л.О. Филипович, урахуваючи такі загальні положення Закону, маємо визнати, що ні в ньому, ні в будь-якому іншому правовому документі, який регулює експертну діяльність, безпосередньо не йдеться про аналіз та оцінку соціально-економічної, політичної, екологічної чи релігійної ситуації з боку експертів [5, с. 19–20]. Зазначений Закон прямо не називає жодну сферу, яка нас цікавить з погляду її експертування, але намагається максимально широко визначити конкретні об’єкти для експертизи: діючі об’єкти техніки (зокрема військової) та промисловості, споруди, природні об’єкти тощо, стосовно яких виникає потреба отримати науково обґрунтовані експертні висновки. Крім цього, експертуванню підлягають проєкти, програми, пропозиції різного рівня, щодо яких необхідно провести науково обґрунтований аналіз і дати висновок про доцільність їх прийняття, впровадження, подальшого використання тощо.

Мабуть, не варто погоджуватися з автором наведеної тези про те, що Закон не називає жодної сфери, яка нас цікавить з погляду її експертування, адже Закон чітко вказує, що це експертна діяльність у науковій та науково-технічній сферах. На нашу думку, дослідник надає слушну пропозицію щодо необхідності створення нормативного документа стосовно експертної діяльності в Україні та визначення в ньому форм і видів експертиз та сфер їх застосування [6, с. 46].

Дійсно, Закон України “Про наукову і науково-технічну експертизу” [4] визначає поняття тільки наукової і науково-технічної експертизи та не дає визначення експертизи у широкому сенсі. Під поняттям “експертиза” можна розуміти оцінку (під оцінкою розуміємо – дослідження, перевірку, аналіз) об’єкта експертизи на відповідність встановленим вимогам та підготовку обґрунтованих експертних висновків. Таке визначення доцільно застосовувати щодо експертизи, під час якої перевіряються задані властивості об’єкта експертизи. Наукова експертиза – це, в тому числі, експертиза, наприклад, історичних фактів, археологічних артефактів тощо. Тому у загальному сенсі експертиза – це оцінка (під оцінкою розуміємо дослідження, перевірку, аналіз) об’єкта експертизи та підготовка обґрунтованих експертних висновків. Ураховуючи зазначене, викликає певний сумнів встановлене Законом України “Про наукову і науково-технічну експертизу” [4] визначення наукової та науково-технічної експертизи, особливо стосовно “оцінки науково-технічного рівня об’єкта” та “прийняття рішень щодо таких об’єктів”. На наше переконання, ці тези необхідно з визначення виключити.

Досліджуючи питання експертної діяльності у сфері метрології та її правове регулювання, зазначимо, що метрологічна діяльність – це діяльність, пов’язана із забезпеченням єдності вимірювань, а метрологія – наука про вимірювання та їх застосування.

Відповідності до ст. 4 Закону України “Про метрологію та метрологічну діяльність”, метрологічна система України створює необхідні засади для забезпечення єдності вимірювань у державі. Основним завданням цієї системи є, в тому

числі, здійснення фундаментальних і прикладних досліджень та наукових розробок у сфері метрології та метрологічної діяльності [7].

Отже, можна зробити висновок, що метрологія є елементом наукової та науково-технічної діяльності, а метрологічна діяльність спрямована на здобуття нових наукових знань у сфері, пов'язаній із забезпеченням єдності вимірювань.

До експертиз у зазначеній сфері, на нашу думку, згідно із Законом [7], можна віднести такі повірки, як:

повірка засобів вимірювальної техніки – сукупність операцій, що включає перевірку та маркування та/або видачу документа про повірку засобу вимірювальної техніки, які встановлюють і підтверджують, що зазначений засіб відповідає встановленим вимогам;

експертна повірка засобів вимірювальної техніки, яка проводиться у разі виникнення спірних питань щодо метрологічних характеристик, придатності до застосування і правильності експлуатації засобів вимірювальної техніки;

інспекційна повірка засобів вимірювальної техніки, яка проводиться під час здійснення метрологічного нагляду;

періодична повірка засобів вимірювальної техніки, що проводиться упродовж періоду експлуатації засобів вимірювальної техніки через встановлений проміжок часу (міжповірочний інтервал);

позачергова повірка засобів вимірювальної техніки, що проводиться за потреби заявника пересвідчитися у придатності засобів вимірювальної техніки до застосування або у разі пошкодження відбитка повірочного тавра, а якщо таке тавро не передбачено – у разі втрати свідоцтва про повірку.

Крім того, у сфері метрології експертною діяльністю ми вважаємо калібрування – сукупність операцій, за допомогою яких за заданих умов на першому етапі встановлюється співвідношення між значеннями величини, що забезпечуються еталонами з притаманними їм невизначеностями вимірювань, та відповідними показами з пов'язаними з ними невизначеностями вимірювань, а на другому етапі ця інформація використовується для встановлення співвідношення для отримання результату вимірювання з показу, а також повторну перевірку, що проводиться для встановлення факту усунення порушення метрологічних вимог, наведених у відповідному приписі.

Ознаки експертизи має процес вимірювання. Вимірюванням вважається процес експериментального визначення одного або декількох значень величини, які можуть бути обґрунтовано приписані величині.

Зокрема такі ознаки притаманні оцінці відповідності. Оцінка відповідності законодавчо регульованих засобів вимірювальної техніки вимогам технічних регламентів проводиться у разі, коли це передбачено відповідними технічними регламентами. Її проводять виробники цих засобів, призначені органи з оцінки відповідності та інші суб'єкти, визначені у відповідних технічних регламентах або передбачених ними процедурах оцінки відповідності, а порядок проведення встановлюється технічними регламентами та іншими нормативно-правовими актами [7].

Відповідно до ст. 4 Закону “Про наукову і науково-технічну експертизу” [4] суб'єктами наукової і науково-технічної експертизи є замовники, організатори експертизи, а також експерти.

Замовниками наукової і науково-технічної експертизи можуть бути державні органи і органи місцевого самоврядування, підприємства, установи і організації, громадяни, зацікавлені у проведенні такої експертизи.

Організаторами наукової та науково-технічної експертизи є фізичні та юридичні особи, які на підставі доручення або договору з замовниками організують та проводять експертизу і подають експертні висновки. Експертизу можуть проводити: органи виконавчої влади у межах своєї компетенції; підприємства, установи та організації всіх форм власності, тимчасові творчі колективи, що здійснюють наукову і науково-технічну діяльність, спеціалізовані експертні організації; окремі експерти, групи експертів та експертні ради.

Експертами можуть виступати фізичні особи, які мають високу кваліфікацію, спеціальні знання і безпосередньо здійснюють наукову чи науково-технічну експертизу та несуть персональну відповідальність за достовірність і повноту аналізу, обґрунтованість рекомендацій відповідно до вимог завдання на проведення експертизи [4].

До сфери законодавчо регульованої метрології, відповідно ст. 3 Закону України “Про метрологію та метрологічну діяльність”, належать такі види діяльності: забезпечення захисту життя та охорони здоров’я громадян; контроль якості та безпечності харчових продуктів і лікарських засобів; контроль стану навколишнього природного середовища; контроль безпеки умов праці; контроль безпеки дорожнього руху та технічного стану транспортних засобів; топографо-геодезичні, картографічні та гідрометеорологічні роботи, роботи із землеустрою; торговельно-комерційні операції; обчислення сум податків і зборів, податковий та митний контроль; роботи, пов’язані з визначенням параметрів будівель, споруд і території забудови; роботи із забезпечення технічного захисту інформації згідно із законодавством; роботи з використання апаратури глобальних супутникових навігаційних систем; роботи, що виконуються за дорученням органів досудового розслідування, органів прокуратури та судів; реєстрація національних і міжнародних спортивних рекордів [7].

Як бачимо, законодавчо регульовані види діяльності у сфері метрологічного забезпечення по своїй суті є переважно контрольні або містять у своєму складі роботи щодо визначення відповідних параметрів чи вимірювань. Тобто, можна стверджувати, що всім роботам притаманні елементи експертної діяльності, засновані на проведенні певних видів експертиз.

Суб’єкти, які проводять зазначені експертизи, входять до Метрологічної системи України. Так, Метрологічна система України включає: національну метрологічну службу; нормативно-правову базу, у тому числі законодавчі акти, технічні регламенти та інші нормативно-правові акти, що регулюють відносини у сфері метрології та метрологічної діяльності; національну еталонну базу та систему передачі розмірів одиниць вимірювання; систему добровільної акредитації калібрувальних лабораторій, а також систему акредитації випробувальних лабораторій, органів з оцінки відповідності у випадках, визначених цим та іншими законами України; навчальні заклади, науково-дослідні установи, організації, що поширюють знання та досвід у сфері метрології та метрологічної діяльності [7].

До національної метрологічної служби, згідно зі ст. 9 Закону, належать: центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері метрології та метрологічної діяльності; центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері метрології та метрологічної діяльності; центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері метрологічного нагляду; наукові метрологічні центри; державні підприємства, які належать до сфери управління центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері метрології та метрологічної діяльності, та провадять метрологічну діяльність в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, містах обласного значення; Служба єдиного часу і еталонних частот, Служба стандартних зразків складу та властивостей речовин і матеріалів, Служба стандартних довідкових даних про фізичні сталі та властивості речовин і матеріалів; метрологічні служби центральних органів виконавчої влади, інших державних органів, підприємств та організацій; органи з оцінки відповідності засобів вимірювальної техніки та повірочні лабораторії [7].

Усі визначені суб'єкти є суб'єктами експертної діяльності у сфері метрологічного забезпечення.

Замовниками наукової і науково-технічної експертизи у сфері метрологічного забезпечення можуть виступати: центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері метрології та метрологічної діяльності; центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері метрології та метрологічної діяльності; центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері метрологічного нагляду; інші державні органи і органи місцевого самоврядування, підприємства, установи і організації, громадяни, заінтересовані у проведенні такої експертизи.

До організаторів наукової та науково-технічної експертизи у сфері метрологічного забезпечення ми відносимо: наукові метрологічні центри; державні підприємства, які належать до сфери управління центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері метрології та метрологічної діяльності; Службу єдиного часу і еталонних частот, Службу стандартних зразків складу та властивостей речовин і матеріалів, Службу стандартних довідкових даних про фізичні сталі та властивості речовин і матеріалів; метрологічні служби центральних органів виконавчої влади, інших державних органів, підприємств та організацій; органи з оцінки відповідності засобів вимірювальної техніки та повірочні лабораторії.

Експертами у сфері метрологічного забезпечення виступають висококваліфіковані фахівці зазначених вище суб'єктів експертної діяльності, які мають спеціальні знання і безпосередньо здійснюють наукову чи науково-технічну експертизу.

Підводячи певні підсумки за результатами аналізу законодавства в сфері метрології та експертизи, можна стверджувати, що до експертиз у зазначеній сфері варто віднести низку повірок, калібрування, повторну перевірку, вимірювання та оцінку відповідності. Експертизу в сфері метрологічного забезпечення можна визначити як наукову (науково-технічну) експертизу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Смерницький Д.В.* Адміністративно-правове регулювання науково-технічної діяльності в Україні: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. К., 2020. 636 с.

© Smernytskyi Demian, 2022

2. Словник української мови: в 11 т. АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І.К. Білодіда. К.: Наукова думка, 1970–1980. Т. 2. URL: <http://ukrlit.org/slovyuk> (дата звернення: 03.11.2021).
3. Адміністративне право України: підруч. / за заг. ред. Т.О. Коломоєць. К.: Істина, 2008. URL: <http://radnuk.info/pidrychnuku/admin-pravo/41-kolomoets/21727s-3.html> (дата звернення: 03.11.2021).
4. Про наукову і науково-технічну експертизу: Закон України від 10 лютого 1995 р. № 51/95-ВР. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1995. № 9. Ст. 56.
5. *Філіпович Л.О.* Соціальний і духовний розвиток України: наукова експертиза та її законодавче закріплення. Юридична наука. 2013. № 10. С. 18–28.
6. *Смерницький Д.В.* Науково-технічна експертиза у сфері науково-технічної діяльності: правове забезпечення. Наука і правоохорона. 2016. № 4 (34). С. 45–54.
7. Про метрологію та метрологічну діяльність: Закон України від 5 червня 2014 р. № 1314-VII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014. № 30. Ст. 1008.

REFERENCES

1. *Smernytskyi D.V.* (2020). Administratyvno-pravove rehulivannia naukovo-tekhnichnoi diialnosti v Ukraini. “Administrative and legal regulation of scientific and technical activities in Ukraine”: dis. ... Doc. Jurid. Sciences: 12.00.07. K. 636 p. [in Ukrainian].
2. Slovyuk ukrainskoi movy. “Dictionary of the Ukrainian language”: in 11 vols. / USSR Academy of Sciences. Institute of Linguistics; For ed. I.K. Bilodida. K.: Naukova dumka, Vol. 2. 1970–1980. URL: <http://ukrlit.org/slovyuk> (Date of Application: 03.11.2021) [in Ukrainian].
3. Administratyvne pravo Ukrainy. “Administrative law of Ukraine”: textbook. / For the head ed. T.O. Kolomoiets. K.: Truth, 2008. URL: <http://radnuk.info/pidrychnuku/admin-pravo/41-kolomoets/21727s-3.html> (Date of Application: 03.11.2021) [in Ukrainian].
4. Pro naukovu i naukovo-tekhnichnu ekspertyzu. “On scientific and scientific-technical expertise”: Law of Ukraine of February 10, 1995 No. 51/95-VR. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine (VVR), 1995, No. 9. 56 p. [in Ukrainian].
5. *Filipovich L.O.* (2013). Sotsialnyi i dukhovnyi rozvytok Ukrainy: naukova ekspertyza ta yii zakonodavche zakriplennia. “Social and spiritual development of Ukraine: scientific expertise and its legislative consolidation”. Legal science. No. 10. P. 18–28 [in Ukrainian].
6. *Smernytskyi D.V.* (2016). Naukovo-tekhnichna ekspertyza u sferi naukovo-tekhnichnoi diialnosti: pravove zabezpechennia. “Scientific and technical expertise in the field of scientific and technical activities: legal support”. Nauka I Pravookhorona. No. 4 (34). P. 45–54 [in Ukrainian].
7. Pro metrolohiiu ta metrolohichnu diialnist. “On metrology and metrological activity”: Law of Ukraine of June 5, 2014 № 1314-VII. Information of the Verkhovna Rada (VVR), 2014, No. 30, 1008 p. [in Ukrainian].

UDC 340.13001.89

Smernytskyi Demian,

Doctor of Juridical Sciences, Senior Researcher,
Co-Director of the State Research Institute MIA Ukraine,
Kyiv, Ukraine,
ORCID ID 0000-0001-6066-0324

**LEGAL PRINCIPLES OF EXPERT ACTIVITY
IN THE FIELD OF METROLOGY**

The article considers the legal basis of expert activity in the field of metrology. It has been established that metrology is an element of scientific and scientific-technical activity, and metrological activity is aimed at acquiring new scientific knowledge in the field related to ensuring the unity of measurements. According to

© Smernytskyi Demian, 2022

DOI (Article): [https://doi.org/10.36486/np.2022.2\(56\).8](https://doi.org/10.36486/np.2022.2(56).8)

Issue 2(56) 2022

<http://naukaipravookhorona.com/>

the results of the analysis of the legislation in the field of metrology, a number of verifications, calibration, re-inspection, measurement and conformity assessment are included in the examinations in this field. Expertise in the field of metrological support can be defined as scientific (scientific and technical) examination. The subjects of expert activity in the field of metrological support have been identified. Thus, the customers of scientific and scientific-technical expertise in the field of metrological support can be: the central body of executive power, which ensures the formation of state policy in the field of metrology and metrological activities; central body of executive power that implements state policy in the field of metrology and metrological activities; the central body of executive power that implements the state policy in the field of metrological supervision; other state bodies and local self-government bodies, enterprises, institutions and organizations, citizens interested in conducting such examination. The organizers of scientific and scientific-technical expertise in the field of metrological support include: scientific metrological centers; state enterprises that belong to the sphere of management of the central body of executive power, which implements the state policy in the field of metrology and metrological activity; Service of uniform time and reference frequencies, Service of standard samples of composition and properties of substances and materials, Service of standard reference data on physical steels and properties of substances and materials; metrological services of central executive bodies, other state bodies, enterprises and organizations; conformity assessment bodies of measuring equipment and calibration laboratories. Experts in the field of metrological support are highly qualified specialists of the above-mentioned subjects of expert activity, who have special knowledge and directly carry out scientific or scientific-technical expertise.

Keywords: expert activity, metrology, verification of measuring equipment, calibration, sphere of legally regulated metrology, subjects of expert activity.

Отримано 07.06.2022